

ПОЖАР ВАДИМ ГЕОРГІЙВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент*

ПОЧАТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ ОТРИМАНИХ ДОКАЗІВ НА ЦЬОМУ ЕТАПІ

У діяльності правоохоронних органів України одним із надскладних питань є питання забезпечення допустимості доказів отриманих на початковому етапі кримінального провадження. Судова практика як «живий» інструмент тлумачення діючого кримінального процесуального законодавства України, яка постійно змінюється та корелюється в залежності від різних факторів, постійно виявляє випадки порушення належної правової процедури отримання доказів на початковому етапі кримінального провадження, що в свою чергу, тягне визнання таких фактичних даних недопустимими. Складність цього питання полягає в тому, що загальна кількість відповідних заяв та повідомлень з боку фізичних та юридичних осіб щороку збільшується, а механізм їх перевірки досі нерегульований засобами кримінального процесуального законодавства. Проте чітка правова регламентація процесуальної діяльності саме на початковому етапі досудового провадження є передумовою законності та обґрунтованості подальшого розслідування та судового розгляду провадження.

Визначальним критерієм для забезпечення допустимості доказів на початковому етапі кримінального провадження є внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом (ч. 3 ст. 214 КПК України). Всі докази повинні збиратися слідчим після цього, за виключенням проведення у невідкладних випадках огляду місця події. Саме при проведенні цієї слідчої дії на практиці відбуваються певні порушення, що тягнуть визнання судовою практикою недопустимими доказів, отриманих при її проведенні і навіть подальших доказів.

Слід зауважити, що можливість проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР не є безумовною. КПК України вказує на це як на «невідкладний випадок» та вимагає негайного внесення відомостей до ЄРДР після завершення огляду. Тому для проведення такого огляду повинні бути відповідні підстави, які б свідчили про необхідність його проведення. Такими підставами може слугувати сама заява або повідомлення (навіть по лінії «102») про вчинення кримінального правопорушення, зафіксована у певній процесуальній формі. Також це може бути явка з повинної особи як добровільне, особисте звернення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із заявою про таке діяння до уповноважених посадових осіб до початку досудового розслі-

дування за наявності ознак діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Категорично зауважимо, що без належного оформлення не буде у майбутньому належного підтвердження підстав для проведення такого огляду, що може тягти визнання судом отриманих доказів недопустимими. Однак КПК України не визначає конкретно способів і порядку такого оформлення, тому необхідно звертатися до підзаконних нормативних актів, зокрема, до Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події [1], якій регламентує порядок оформлення особистих заяв (повідомлень) осіб про кримінальні правопорушення, оформлення повідомлень що надходять телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102», безпосереднє виявлення працівниками поліції обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, тощо. Всі ці заяви чи повідомлення, що містять відомості про кримінальне правопорушення чи іншу подію, які надійшли до органу (підрозділу) поліції, реєструються в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» (журналі ЄО), де їм автоматично присвоюється номер, за яким можна перевірити всі необхідні дані.

Особливо ретельно треба відноситися до фіксації факту з'явлення особи із зізнанням, оскільки достовірно засвідчена така подія породжує в майбутньому важливі правові наслідки для заявника, мається на увазі, що в п. 1 ч. 1 ст. 66 КК України явка з повинною розглядається як обставина, що пом'якшує покарання. Оскільки ні КПК України, ні вказаний Порядок не передбачає окремого порядку оформлення з'явлення особи із зізнанням, необхідно керуватися нормами, що регламентують загальний порядок оформлення усних заяв чи повідомлень про кримінальні правопорушення. В першу чергу встановлюється особа того, хто з'явився, після чого уповноваженою службовою особою складається протокол, у якому детально викладається зроблена особою заява про вчинення кримінального правопорушення, і обов'язково підписують особа, що з'явилася із зізнанням, і службова особа, що склала протокол. Вважаємо, що в такому протоколі варто вказати про роз'яснення особи положень ст. 63 Конституції України та ст. 18 КПК України щодо права не свідчити проти себе.

Крім того, зміст такої заяви чи повідомлення, чи з'явлення із зізнанням повинен свідчити про необхідність невідкладного проведення огляду місця події як найдоступнішого і такого що найменш зачіпає охоронювані законом права і свобод громадян у кримінальному провадженні, задля встановлення наявності чи відсутності ознак вчинення кримінального правопорушення. Якщо невідкладної необхідності для проведення такої слідчої дії немає, необхідно вносити отримані відомості до ЄДР і потім вже проводити огляд місця події.

Судова практика нерідко констатує відсутність підстав для проведення огляду місця події на початку кримінального провадження та порушення строків внесення після цього відомостей про кримінальне правопорушення до ЄДР, що тягне недопустимість отриманих у такому

випадку доказів вчинення кримінального правопорушення, які можуть мати вирішальне значення для обвинувачення особи і забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення діяння.

Так, Верховний Суд у постанові від 7 червня 2018 р. [2] зазначив, що у матеріалах кримінального провадження відсутні будь-які дані, які б стали підставою для проведення 01 жовтня 2015 року огляду місця події у домоволодінні ОСОБА_2. Натомість відомості про вчинення кримінального правопорушення було внесено до ЄРДР лише на наступний день і на підставі даних, отриманих під час вказаного огляду.

За таких обставин, проведений органами досудового розслідування 01 жовтня 2015 року огляд місця події фактично є обшуком, який згідно приписів ч. 2 ст. 234 КПК здійснюється лише на підставі ухвали слідчого судді та після внесення відповідних відомостей до ЄРДР (ч. 3 ст. 214 КПК).

Оскільки з зазначеним клопотанням до слідчого судді прокурор, слідчий не звертались, тому згідно з ч.3 ст. 233 КПК встановлені внаслідок такої слідчої дії докази є недопустимими й не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень.

Слід зауважити, що якщо огляд місця події у таких випадках пов'язаний із проникненням до житла або іншого володіння особи, визначальним тут є дотримання вимог КПК України щодо невідкладності звернення з клопотанням про проведення огляду до слідчого судді після здійснення таких дій (ч. 3 ст. 233 КПК). Інакше це визнається судовою практикою істотним порушенням та тягне визнання протоколу огляду недопустимим джерелом доказів.

Так, Верховний Суд вважає, що доводи захисника щодо недопустимості протоколу огляду від 5 червня 2015 року є слушними. Як убачається з матеріалів провадження, під виглядом огляду місця події 5 червня 2015 року у володінні засудженого фактично було проведено обшук. Цей висновок випливає з того, що жодної події, яка давала підстави для проведення невідкладного огляду місця події у значенні частини третьої статті 214 КПК, не сталося, а слідча дія відбувалася виключно з метою виявлення наркотичних засобів, та під час цієї слідчої дії здійснювалося проникнення до місць, недоступних для звичайного спостереження.

У цій справі не заперечується сторонами, що проведення слідчої дії 5 червня 2015 року відбувалось без ухвали слідчого судді, що суперечить вимогам ст. ст. 234, 237 КПК. Ухвала слідчого судді від 9 червня 2015 року, постановлена через 4 дні після завершення слідчої дії, не може давати підстави для проведення обшуку або огляду у володінні особи 5 червня 2015 року. У будь-якому разі у цьому випадку було порушено вимоги частини 3 статті 233 КПК щодо невідкладності звернення до суду з клопотанням про проведення обшуку після здійснення таких дій.

Крім того, на підставі зібраних доказів в результаті проведення огляду місця події, зазвичай проводяться інші слідчі дії, наприклад експертизи, як в результаті допущених порушень також автоматично визнаються судами недопустимими доказами [4].

Отже, задля забезпечення допустимості доказів на початковому етапі провадження необхідним є правильне розуміння і суворе дотримання органами досудового розслідування вимог процесуального закону щодо підстав проведення процесуальних дій до початку кримінального провадження, суб'єктів їх проведення, належного їх процесуального оформлення та невідкладності (негайності) внесення відомостей до ЄРДР після проведення огляду місця події.

Список використаної літератури:

1. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2019 року № 100 «Про затвердження Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>
2. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 червня 2018 року, справа № 740/5066/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74598730>.
3. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 травня 2018 року, справа № 662/1113/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74309843>
4. Ухвала ВССУ від 21 жовтня 2015 року, справа № 5-1944км15. URL: [https://protocol.ua/ua/sud_viznav_nedopustimim_dokazom_protokol_oglyadu_mistsya_podii_ta_vipravdav_pidsudnogo_na_pidstavi_p_3_ch_1_st_284_kpk_\(vs_su_sprava_5_1944km15\)](https://protocol.ua/ua/sud_viznav_nedopustimim_dokazom_protokol_oglyadu_mistsya_podii_ta_vipravdav_pidsudnogo_na_pidstavi_p_3_ch_1_st_284_kpk_(vs_su_sprava_5_1944km15))

Ключові слова: початок кримінального провадження, допустимість доказів, огляд місця події, судова практика.

Ключевые слова: начало уголовного производства, допустимость доказательств, осмотр места происшествия, судебная практика.

Key words: commencement of criminal proceedings, admissibility of evidence, examination of the scene, judicial practice.

МУДРАК ІННА ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ПОТЕРПЛОГО НА ПРЕДСТАВНИЦТВО – ОСНОВА ПРАВОНАХОДИМОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПОТЕРПЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

КПК України визначення таких понять, як «захист», «право на захист», «представництво» не надає. Представництво – «здійснення певних дій однією особою від імені іншої чи інших» [1]. Під представ-